

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת תזריע מצורע, כ"ה ניסן
תשע"ח.

גליון נושא:

דיוני הלכה אקטואליים בסוגיות הנלמדות,
לעורר לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים
הלכה למעשה.

'סוכריות חמוצות אש'

פנינים

תטעם תבין...

רבים ששומעים את הנדון של 'סוכריות חמוצות אש' טוענים שאין כאן שאלה, כי מדוע המפעל מייצר את הסוכריה בטעם שהוא חמוץ ביותר? בהכרח כדי לתת טעם טוב לאדם האוכל, ובוודאי שצריך לברך עליה שהכל, אולם על זה נאמר 'תטעם תבין'!

רבנים חשובים שנדרשו לנושא, אחרי שטעמו את הסוכריה, הכריעו שאין ראוי לברך עליה מיד בתחילת אכילתה, כיון שהיא חמוצה מאוד. מאידך רבים ממורי ההוראה שטעמו, הכריעו שאפשר לברך על סוכריה זו.

מחשבה אחת של מוסר!

התורה הקדושה תחילתה מר וסופה מתוק, וגם עליה נוכל לומר 'תטעם תבין'. על זה מבקשים כל יום בבוקר וְהָעֶרֶב נָא, אֶת דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, לזכות לפצח את מעטפת המרידות המדומה שבתחילת הלימוד 'כל ההתחלות קשות', ולזכות לטעום מצוף נועם ד' הפנימי והמתוק מדבש, 'מכאן ואילך יערב לכם'. כלשון הפסוק (תהלים לד ט) טַעְמוּ וְיָאוּ כִּי טוֹב ד'. כשטועמים רואים את טוב ד'. והעקשן יצליח.

ואכן, ברכת התורה נאמרת אף קודם שזכה להיות עריבה ומתוקה עליו (ד.ד.).

וידוע מתק לשונו של האור החיים הקדוש (דברים פרק כו פסוק ח), שאם היו בני אדם מרגישים במתיקות ועריבות טוב התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם. ❖

'תחילתו מר וסופו מתוק'

שלש שכבות: לפני כחודש התחילו לשווק ממתק חדש לילדים - 'סוכריות חמוצות אש' של חברת הממתקים 'פשקס' (PASHKES), בהשגחת הבד"ץ העדה החרדית ירושלים (בשלשה טעמים; פטל-בצבע כחול, תפוח-בצבע ירוק, תות-בצבע אדום), ראה תמונות בסוף הגיליון.

סוכריה זו מורכבת משלוש שכבות; א. חיפוי חיצוני - שהטעם שלו קצת חמוץ. ב. שכבה אמצעית - מעטפת חמוצה כדוגמת לימון, חמוץ מאוד לאכילה המגיעה לאחר כעשר שניות של מציצה. ג. החלק הפנימי - אחרי עוד כעשר שניות מגיע החלק הפנימי המתוק מאוד, שזהו בעצם סוכריה מתוקה כשאר הסוכריות הרגילות.

כמה נדונים: ויש לדון מהי הברכה הראויה על סוכריות אלו. אמנם החלק הפנימי המתוק ודאי שברכתו 'שהכל' כשאר כל הסוכריות, אבל כאשר הוא עדיין מצופה בשכבה החיצונית מה יעשה; א. מחמת 'השכבה האמצעית' וכן 'המעטפת החיצונית' האם הם ראויים לברכה, אולי זה כמו 'אקמול' שאין מברכים עליו, או דלמא כיון שראוי למאכל אדם מברך עליו, כמו פת שעטיפה שמברך עליו. ב. האם יוכל לברך על כולה 'שהכל' מדין 'טפל', או שיצטרך לחילופין לברך על דבר אחר ולפטור אותה. ג. האם אפשר לברך על דבר מר, כאשר אוכלו רק בשביל שיוכל אחר כך לאכול את הדבר המתוק, שהרי אינו רוצה אותו מאכלו בעצמו. ואדם שאוכל דבר בטעם של פלסטיק, מסתבר שלא מברך.

שאלות אלו לכאורה תלויים, בכמה נושאים בהלכות ברכות כדלהלן:

1. חמוץ ביותר

אינה דחוויה כל כך: ראשית יש לדון על 'השכבה האמצעית' - החמוצה - של הסוכריה, האם אפשר לברך עליה 'שהכל'. והנה מבואר בשו"ע (סימן רד

סעיף ח) שאוכל ומשקה לרפואה אם טעמו טוב והחך נהנה מהם מברך תחילה וסוף. מדגיש המשנ"ב (ס"ק מג, שעה"צ ס"ק לז) בשם המג"א (ס"ק יט) שמברך אפילו שאוכלם באונס ואינו תאב להם כלל, ואף שטעמם אינו טוב כל כך, כיון שאינם רעים והחך נהנה מהם. אבל רפואה רעה שאין לו הנאה אינו מברך.

כתב השו"ע (סימן רב סעיף ב) על פירות האילן מברכים 'בורא פרי העץ', בתנאי שהפרי אינו מר או חמוץ מאד עד שאינו ראוי לאכילה אפילו על ידי הדחק, ואם אינו ראוי אין מברכים עליו כלל. המשנה ברורה (ס"ק יח) דייק מלשון השו"ע, שאם נאכלים בקושי, אף שאין הדרך לאכול אותם כך, מחמת שהם חמוצים ומרים, כמו שמצוי בפירות קטנים, מברך עליהם את ברכתם הרגילה, ונחלקו החיי אדם והעוללות אפרים שאינו מברך עליהם אלא 'שהכל' ולא 'העץ'. נמצא, שגם דבר חמוץ, אם בדוחק ראוי לאכילה, מברך עליו 'שהכל'.

בשו"ת רב פעלים (חלק ד - אורח חיים סימן ג) הביא בשם מהריק"ש, שאין לברך כלל על אכילת לימונים גדולים כשחמוצים מאד, ואדם מואס באכילתם מחמת חוזק חמיצותם. אבל בתחילת גדילתם שהם קטנים ולא כל כך חמוצים, ובני אדם אוהבים לאכול אותם, ודאי שלכל הדעות צריך לברך עליהם, כי לא שייך הטעם הפוסט איתם מברכה, כיון שאנשים לא קצים באכילתם, ולכן אנחנו נוהגים לברך עליהם 'שהכל'.

נדון דומה כתב בביתאור הלכה (סימן תעה ד"ב בטבול ראשון) כלפי מרור שהוא 'חריין', שיש דעות שאין מברך עליו כלל 'שהכל', כי אם 'על אכילת מרור', ויש חולקים.

2. עיקר וטפל

הפנימי עיקר: נדון נוסף לגבי 'המעטפת החיצונית' של הסוכריה, אפילו אם נאמר שלא מברכים עליה בפני עצמה, יש לדון שיברך עליה 'שהכל' מצד שהיא טפלה לחלק הפנימי של הסוכריה.

הרי דין ערוך הוא, בשו"ע (סימן ריב סעיף א) שכל דבר שהוא עיקר ועמו דבר טפל, מברך על העיקר ופוסט את הטפל, בין לפניו בין לאחריו. ולדעת הרמ"א (שם) שהעיקר פוסט טפל רק כשאוכלן ביחד, או שאוכל העיקר תחילה. אבל אם אוכל טפל תחילה מברך על הטפל 'שהכל'.

ומבואר בשו"ע (סימן רד סעיף יא) שפירות ועשבים שמרקחים בדבש, הם עיקר והדבש טפל, ומברך עליהם בורא פרי העץ. ואפילו אם אוכל את העיקר לפני הטפל, מברך רק את ברכת העיקר, כמו שכתב המשנה ברורה (ס"ק נא) לגבי שקדים המצופים לגמרי בסוכר, מברך בורא פרי העץ אף שהסוכר הרבה מהפרי, משום שהפרי עיקר.

לגבי שקד מצופה שוקולד, דעת הגר"ש הלוי וואזנר זצ"ל (שבט הלוי חלק ז סימן כז אות ה) מכיון שמוצאים קודם את השוקולד עד שמגיעים לשקד ואוכלים אותו, הכל נחשב מאכל אחד, וממילא מברך על השקד בורא פרי העץ, אפילו אם מכניסו לפה ומוצץ הסוכר תחילה. אולם יש חולקים שמברכים 'שהכל' שכן העיקר הוא השוקולד, והשקד בא למעט המתקות ולגוון הטעם, ראה מדרין הכשרות של הבד"ץ העדה החרדית מה שהביאו בזה.

טפל: בסוכריות חמוצות אש, לכאורה החלק הפנימי המתוק שמגיע בסוף הוא העיקר, ולכן יש לברך 'שהכל' גם על המעטפת החיצונית שאין בה טעם מדין טפל. ואף שבכל 'עיקר וטפל', יש לאכול תחילה את העיקר ואחריו את הטפל, כדי שהברכה תחול בעיקרה על העיקר ולא על הטפל, אולם בסוכריה זו אינו יכול לאכול תחילה את המתוק, אולם מכל מקום דין טפל גרם שלא יוכל לאכול את החלק החמוץ של הסוכריה בלי ברכה, כי מתחייב בברכה מדין טפל.

אמנם יתכן לחלק, שכל הדין של טפל שייך רק כאשר הטפל ראוי למאכל אדם, ודנים איזה ברכה לתת לו, אז הקובע לברכה הוא השקד העיקרי והסוכר נטפל לברכתו. אבל בסוכריות חמוצות אש, המעטפת החיצונית אינה ראויה למאכל אדם, ואי אפשר לברך עליה כלל.

יש מוחים בתוקף, על ההנחה שהחיצוני טפל לפנימי, אדרבה החלק החיצוני הוא עיקר הסוכריה, והחלק הפנימי אינו כל כך מיוחד בטעמו, כל מה שקונים סוכריה זו, רק בשביל החלק החיצוני המאתגר (א.ש.ו.).

3. למה קונים???

אינו ראוי למאכל: ב'סוכריה חמוצה אש', אפשר לצדד שהמעטפת החיצונית והאמצעית דינו כדבר אינו ראוי למאכל כלל, ולו יצויר שיהא סוכריה רק מהשכבה האמצעית החמוצה ביותר אף אדם לא יאכלנו.

ואינו ראיה ממה שאנשים קונים ואוכלים, כי אנשים קונים ומשלמים על הסוכריה בגלל החלק הפנימי המתוק שלה שנחשב אוכל וראוי לברכה לכולי עלמא. והאמת, שקונים את הסוכריה בגלל הטשיקאוו של הטעם, כלומר בגלל האתגר להראות לכולם שהצליח לאכול מאכל חמוץ, שבכל שכבה משתנה טעמו, ועוד שהמתיקות מורגשת ביותר אחרי החמיצות שקדם לו, ולא בשביל עצם הטעם הראשון שאינו רצוי לאוכל (א.י.כ.).

ראוי למאכל: מאידך, מסתבר שסוכריה זו אינה דחוייה כל כך, וישנם אנשים שאוהבים לאכול בדוקא דברים חמוצים, ואי אפשר לקרוא לזה 'אינה ראויה כלל', שהרי ודאי שהמפעל מייצר אותה בשביל שיאכלו אותה, ולא מסתבר להחשיבו 'לא ראויה כלל לאכילה'. ושפיר מברך על הסוכריה כולה 'שהכל', שהרי מבואר בשו"ע שכל זמן שהדבר ראוי למאכל אדם, מברך עליו ברכתו הראויה. והרי סוף דבר הסוכריה ראויה למאכל אדם, שהרי לכך נוצרה. ורק בשמן זית שמזיק, אוכלו בלא ברכה.

ויש להוכיח כן, מהעובדה שאנשים קונים ומשלמים על הסוכריה הזאת, ולדברי המשווקים המוצר נכנס לשוק בהצלחה מסחררת, ואם הסוכריה באמת אינה ראויה לאכילה, למה אנשים קונים אותה? ובהכרח שהיא נחשבת ראויה לאכילה וממילא ניתן לברך כבר בתחילה, ועוד שלדברי 'נציג החברה', הילדים אוהבים את הטעם החמוץ, ואף יש דרישה לחמוץ יותר, ואין זה רק לצורך האתגר!

[קשה, אם כן צריך להיות הדין, ש'אקמול' שיש לו טעם טוב יצטרך לברך עליו? ויש לחלק דסוף סוף מטרת ה'אקמול' היא לרפואה, והטעם הטוב הוא היכי תמצוי לבולעו בקלות, כמו 'משחת שיניים בטעם תות' לילדים, שיש לו טעם טוב!].

4. דעת פוסקי זמננו

אין לברך: לדעת הג"ר נתנאל ברנסדופר שליט"א אין לברך על סוכריה זו שהכל, שהרי כל המטרה היא הפנים, וכעת יש לו טעם חמוץ בפה, שאינו רצוי לו, ואינו מאכל טוב. ועוד שבשעת הברכה צריך שיהא המאכל מוכן ומזומן לאכילה. כדן אגוז עם קליפה שמפורש במשנ"ב (סימן רו ס"ק יב) בשם האחרונים, כשאוכל אגוז, ישברנה קודם הברכה, שאין כדאי להפסיק הרבה בין ברכה לאכילה. ועוד שמא לא ימצאנה יפה ואינה ראויה לברכה.

סמך לשיטה זו בדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שיעורים על מסכת ברכות עמוד תפב) והגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני ברכות עמוד רכא), שאין ראוי לברך על תה מר כשעדיין חסר בו מתיקות, ובפרט כשהוא מר מחמת ריבוי העלים, שאי אפשר לברך על שתייתו. אלא יברך על התמר שממתיקו 'שהכל' כדן טפל, ותכף לשתות את התה (הובא בהרחבה במשנ"ב דרשו מהדורה החדשה ביאורים ומוספים סימן ריב הערה 20).

כעין זה, מעיד הג"ר יוסף קרויזר שליט"א בשם אביו הג"ר זונדל קרויזר זצ"ל, שאין לברך על מאכל שהוא שנוא עליו וסולד ממנו. אף שרוב העולם אוכלים אותו 'כסדר'.

ספק: לדעת הג"ר חיים יהודה כהן שליט"א תלוי באדם האוכל, אם הוא נהנה מהשכבה החיצונית מברך עליו שהכל, אולם אם אינו נהנה ממנו מחמת חמיצותו אין ראוי לברך עליו, אלא יפטרנו בדבר אחר שברכתו שהכל.

וכעין זה דעת בנו הג"ר יחזקאל אלימלך כהן שליט"א אחר בדיקה ובירור סוכריה זו הסיק כי חמיצותה גדולה מאוד, ויש בזה שאלה גדולה האם אפשר לברך עליה, ולכן מספק לא יברך עליה. ויש להורות לחברת הייצור, 'להסיר מכשול' ולא לייצר סוכריות שקיים חשש ברכה לבטלה

בברכתם, אם יפסיק קודם שיגיע למתוק, אלא צריך לעשות את הסוכרייה שהשכבה החיצונית תהיה עם טעם מתוק וטוב, כך שהברכה תחול כדין על ה'שכבה החיצונית'.

(לפי דעה זו, יתכן שעדיף לכתחילה לא לדבר בינתיים, עד שיגיע לחלק המתוק. ויש לדון אם אינו יכול להמשיך לאכול את הסוכרייה מחמת המרירות, האם חייב לדחוק את עצמו להמשיך לאכלו, כדי שלא יכשל בספק ברכה לבטלה).

מברך: מאידך לדעת הגר"נ קופשיץ שליט"א יכול לברך על סוכריה זו. וכן דעת הגר"ר צבי ריבלין שליט"א שזמן הברכה הוא לפני האכילה של הסוכריה, למרות החמיצות. וכן הורה אחד מגדולי הוראה

שליט"א מכיון שהמציאות היא שהילדים אוהבים מאוד סוכריה זו, והראיה כי החברה מייצרת מיליוני סוכריות כאלו והביקוש לה הוא רב, אם כן ודאי שיש לברך עליה ברכת 'שהכל'.

מטעם נוסף הורו למעשה גדולי הוראה שליט"א שאפשר לברך על סוכריה זו, אף אם נניח שעל 'החלק האמצעי' אין לברך שאינו ראוי לאכילה, עדיין חייב לברך בגלל 'המעטפת החיצונית', שאמנם חמוצה קצת, אבל היא ראויה לאכילה. ודינו כלימון חמוץ, שפסק בשו"ת רב פעלים שנחשב ראוי לאכילה, כיון שאנשים רבים אוכלים דברים חמוצים כאלו. ומכך שגם כיום, יש אנשים שנהנים לקלף ולאכול לימון בפלחים כמו תפוז, ומברכים עליו 'שהכל' (ולא 'העץ' כי רוב העולם אין אוכלים אותו בצורה כזו) כי מחבבים את הטעם החמוץ, ואינו חמוץ כל כך שלא יברך עליו כלל (ש.ק.).

סמך מעניין שאפשר לברך, הביא הגר"ר יהושע יודלביץ שליט"א. שהרי על ה'מן' שירד מן השמים התלוננו ישראל ואמרו וַנִּפְשָׁנוּ קֶצֶה בַּלֶּחֶם הַקֶּלֶקֶל (במדבר כא ה): ופירש ביערות דבש שמתחילה היה מר מאוד, ובהמשך הפך להיות לאיזה טעם שבחרו. והרי בחיד"א מבואר שברכו על המן 'הנותן לחם מן השמים', הרי ששייך ברכה על מצב ביניים זה.

5. מקורות

תודה: יישר כח להגר"ר ברוך גליס שליט"א שעורר את השאלה.

ברכת תודה לאחי הגר"ר ראובן נתן נטע לוי שליט"א, על ליבון ובירור כל צדדי העניין, ורוב תוכן הגיליון הוא מדבריו. ניתן לשמוע את שיעורו מתאריך כז ניסן תשע"ח בקו מידע 'נתיבים לכשרות' מספר טלפון 079/9311806 שלוחה 1.

כמו כן האריך לדון בזה בספרו הנפלא נטע רענן בעניין הברכה על המלח, שמבואר בשו"ע (סימן רד סעיף א) שמברכין על המלח. ופירש המשנ"ב (ס"ק ה) הואיל ויש לו מזה עכ"פ הנאה קצת כשנותן לתוך פיו: ויש שלשה דרגות, א. אדם שאוהב מלח, וכאשר מחפש משהו טעים, מכניס אצבע למלח ומוצץ בהנאה, ודאי חייב לברך שהכל. ב. אדם שהמלח מעורר כלפיו גועל דוחה, ודאי

אינו מברך כמבואר בכף החיים (שם). ג. בסתמא, שאינו אוהב מלח אך אינו סולד מהמלח, כגון שמחפש משהו לברך עליו שהכל באמצע הסעודה, כדי לפטור את המים, בזה נחלקו פוסקי זמננו, לדעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א אין מברך על אכילה כזו שיותר נוטה שאין בו טעם, ורק אדם שאוהב וחביב בעיניו מברך. ולדעת הגר"ר נתן קופשיץ שליט"א אף בסתמא יכול לברך עליו.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

חמוץ - השכבה החיצונית: בחלק החמוץ, אם חביב עליו יכול לברך עליו, ומי שזה אצלו חמוץ ביותר וכל מטרת האכילה היא רק בשביל ההמשך, יש להסתפק האם יכול לברך עליו.

חמוץ אש - השכבה האמצעית: נחלקו פוסקי זמננו יש אומרים שמברכים עליו 'שהכל'. יש אומרים שמספק יפטרנו על ידי מאכל אחר. ויש אומרים שודאי אין לברך עליו.

מתוק - החלק הפנימי: כלפי חלק המתוק, אין ספק שברכתו שהכל. ועיקר השאלה האם יכול לברך קודם שהגיע לחלק המתוק, או רק כשיגיע לחלק המתוק והטעים שהוא חביב עליו, ויש מחדשים שיברך בהתחלה ולא יברך באמצע האכילה כאשר יגיע לחלק הפנימי, כי אמנם המתוק בסוף, אולם הזמן הראוי לברכה הוא כאשר מכניסים את הסוכריה לפה.

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא;

קיום ההבטחות ב'מי שבירך' – ריש מסכת נדרים

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הודעה:

ניתן עדיין להשיג אוגדן גיליונות 'עומק הפשט' (1-135) המחיר 30 ₪ ניתן להשיג בחנות 'ספרי הישיבה' רחוב בית ישראל 3 ירושלים

הודעה:

ניתן לקבל את העלון כל שבוע במייל, להצטרפות יש לשלוח בקשה במייל:
5047867@gmail.com